

הפלגת 'כנסת ישראל'

מאת: זאב וניה הדרי, סגנו של שאול אביגור במוסד לעליה ב'

הכתבה לקוחה מהמבוא לספר "המוסד לעלייה ב' - יומן המבצעים - פריז 1947", הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 1991

שמה המקורי של 'כנסת ישראל' היא Lochita, ושמה המחתרתי היה "חנה". בתחילה התכוונו אנשי המוסד לקרוא לה 'המרי העברי', אך לאחר ויכוחים בין אנשי המוסד הוחלט על השם 'כנסת ישראל', שהיה יותר נייטרלי ופחות פרובוקטיבי. היתה זו ספינת מלחמה אמריקנית בת 2,000 טון. היא הובאה מארצות-הברית ליוון עמוסת סחורות, כדי להסוות את מטרת נסיעתה. יחד אתה הגיעה גם הספינה 'אתינה', לימים 'רפיח'.

יוון היתה בתקופה זו מלאה בסוכנים בריטים שניסו למנוע את תנועת ההעפלה, ואכן זוהתה הספינה כאניית המוסד. הבריטים החלו לוחצים על היוונים להחרמה בנמל פיראוס. הוחלט להפליג מייד ליוגוסלביה עם הצוות היווני. כשהתברר לאנשי הצוות כי הספינה אמורה לשאת מעפילים, הם התמלאו חששות. היו כאלה שאף רצו לעזוב את הספינה. לאחר משא-ומתן מייגע הבטיח בנימין ירושלמי - מפקד הספינה - למלחים היווניים כי הם יוחזרו ליבשה, כשתסתיים העלאת הנוסעים על סיפון האנייה (בסופו של דבר הצוות הוחזר ליוון רק ב-21 בנובמבר, כאשר נסע בנימין ירושלמי כנציג המעפילים להשתתף בקונגרס הציוני הכ"ב שהתקיים בבזל). ביוגוסלביה הוכשרה הספינה לנשיאת מעפילים.

ב-8 בנובמבר, לאחר שהועלו עליה האנשים שהמתינו במחנה העולים, הפליגה 'כנסת ישראל' יחד עם "הקדושה" מנמל באקאר לכיוון ארץ-ישראל. לאחר ש"הקדושה" עלתה על שרטון ונוסעיה הועברו ל"כנסת ישראל", היו על סיפונה כ-3,845 נוסעים - מהם תשעה תינוקות שנולדו במשך הנסיעה. לפני יציאת הספינה, בזמן הכשרתה, התנהל בין אנשי המוסד ויכוח באשר למספר האנשים שיש להעלות עליה. נציגות המוסד בארץ ("ארצי") דרשה מיאני אבידוב ("נסין", שפעל אז ביוון) לא להעלות על הספינה יותר מ-2,500 איש, משום שהיא לא תעמוד בכך. דרישה זו באה לאחר המקרה של הספינה 'הגנה' שכמעט טבעה בגלל עומס יתר.

לאחר שהועלו עליה כל נוסעי "הקדושה", יצאה "חנה" לספליט שביוגוסלביה לשם הצטיידות במים ובלחם טריים והפליגה בשנית לכיוון ארץ-ישראל ב-15 בנובמבר. מפקד האנייה היה כאמור בנימין ירושלמי ("דרומי"), סגנו - יוסי המבורגר-הראל ("אמנון", לימים מפקדה של ה'אקסודוס'). ה'גדעונים' היו ראובן הירש [יתיר] ("עודד") ויואש "צאטו" צידון ("מתי"). זמן ההפלגה נוצל בידי הצוות לאירגון הנוסעים והיערכותם לקראת המאבק הצפוי בבריטים וגם כדי להקל על הנוסעים את ההפלגה עד כמה שניתן, בגלל מספרם הרב והצפיפות הגדולה באנייה.

בישיבה בין הצוות לנציגי המעפילים הוחלט לחלק את הספינה לחמישה קטעים כדי שאפשר יהיה להגן עליה ביתר קלות. המעפילים חולקו על-פי השתייכותם לתנועות החלוציות השונות. כל קטע היה באחריותה של תנועה מסוימת. בכל תנועה חולקו האנשים לכיתות ומחלקות. רבים מהאנשים היו כבר בעלי ניסיון צבאי משירותם בשורות הפרטיזנים. שורטטה תוכנית מפורטת לכל כיתה, שכללה את מקום הצבתה ואת תפקידה בהתגוננות. כמו-כן הוקם מטה שכלל צוות רפואי, צוות אחראי לחלוקת מזון ומים ומחלקה טכנית. צוות מיוחד עסק בהכנת כרזות וסיסמאות לקראת העימות עם הבריטים. נכתבו כרזות כמו: "גם לזה שסגר את השער יבוא יום נקם ושילם" או: "אתם מנצחי היטלר מבצעים את צוואתו".

עם התקרבות הספינה אל חופי הארץ חג מעליה מטוס בריטי אשר ביקש ממנה להזדהות. הספינה הזדהתה כספינה "מריה" המפליגה מאלג'יר לאלכסנדריה. הבריטים, שכבר היו בעלי ניסיון בכל הנוגע לספינות מעפילים, ידעו והבינו כי גם זו ספינת מעפילים ויעדה הוא ארץ-ישראל. למחרת הגיעו אל הספינה שתי משחתות בריטיות. מפקד אחת המשחתות ניהל משא-ומתן מרגש במיוחד עם יוסי הראל שהיה עתה מפקד הספינה (לאחר שבנימין ירושלמי נסע לקונגרס הכ"ב).

מס' 12 14:00 24.11.46
 11:40 25.11.46

ארצי מ – חנה

בחצות פנה אלינו מפקד המשחתת והסביר שאין לנו כל סיכוי להצליח להוריד מעפילים בתל-אביב ולכן הוא פונה אלינו על רקע הומניטרי ומבקש לנסוע לקפריסין, ובכך להפסיק את סבלם של אנשינו. תשובתנו: אנו באים ממחנות ריכוז גרמניים באירופה, ואין אנו מוכנים להחליפם במחנות אנגליים. האם אתה חושב שנסיעה זו היא שעשוע לנו. ארבעת אלפים נשים, ילדים וגברים בתנאים בלתי-נייתנים לתיאור. התוכל אי פעם לשער את סבל האנשים האלה, את סבל החולים והאימהות שילדו את בניהן על ספינה זו תוך סערה אימה. האם פושעים אנו, אם רוצחים, מדוע לעזעזל נרדפים אנו כחיות יער. אדוני, המשער אתה שאנשים חופשיים ילכו מרצונם הטוב למחנה ריכוז ולו יהיה זה אנגלי. לא אדוני. החלטתנו נחושה: להילחם על זכותנו לחיות. נילחם בחופים, נילחם ברחובות ואנו נילחם על הספינה הזאת.

מס' 13 14:08 25.11.46
 14:55

בתשובה למברקנו ענה מפקד המשחתת: הצעתי נשארתי בעינה. התנגדות יכולה להוביל ומובילה לשפיכות דמים, וניסיון להורדה בלתי-ליגאלית רק יוסיף לסבל המעפילים. הרושם הפרטי שלי הוא שנסיעה בשלום לקפריסין תשרת בצורה הטובה ביותר את האינטרס שלכם. כאדם פרטי אני חושב שאנגליה ממשיכה ללחום לחופש העמים, והצעתי הטובה נתונה לכל ה... (מקוטע) את ציבור כל אותה ארץ אשר באופן רצוף הוכיחה שהיא ידידתכם הטובה ביותר. כדבר אדם אל אדם אני מבקש ממך למנוע כל פעולה חמומת מוח מצידם של המעפילים. מחאתך נרשמה והועברה הלאה.

מס' 14 15:40 25.11.46

(המשך) הנני להתרות בך שהתנגדות למאסר תהיה לשווא. כמשחק הוגן כלפי המעפילים עליך להסביר זאת להם. ב. הבוקר ביקש מפקד המשחתת רשות לפנות ישר למעפילים ולהציע להם את הצעתו מאמש. הסכמת. הוא פנה אליהם בבקשה להסכים לנסוע לקפריסין. תשובת המעפילים היתה קריאות בלתי-פוסקות: ארץ-ישראל, פלסטינה. הקריאות הסתיימו בשירת "התקווה" אדירה. ג. ממשיכים לחיפה בלויית שלוש משחתות. רוח האנשים איתנה ומוכנים למאבק.

לאחר משא ומתן זה הבינו הבריטים כי תהיה התנגדות תקיפה אם ינסו להעביר את הספינה ישירות לקפריסין. לכן הוחלט להביאה לחיפה ושם להעביר את נוסעיה לספינות הגירוש 'אמפייר הייורד', 'אמפייר רייוול' ו'אושן ויגור'.

יום לפני שהוכנסה הספינה אל נמל חיפה הוגשה בקשת "הביאס קורפוס" כנגד הממשלה, מפקדי הצבא והמשטרה וקברניטי אניות הגרוש. בית-הדין הוציא צו שלפיו עליהם להופיע ולנמק לפני בית-המשפט באיזו זכות מגרשים את העולים לקפריסין. כל אותה עת עוכבה יציאת ספינות הגירוש. גירוש המעפילים עוכב כשלושה ימים בפקודת בית המשפט, עד תום המאבק המשפטי. דבר כזה עדיין לא קרה בתולדות ההעפלה. בסופו של דבר החליט בית המשפט על גירוש.

עתה היה צריך להעביר את המעפילים אל ספינות הגירוש. "כאשר ניסתה מחלקה של חיילים בריטיים לעלות על הספינה ולהוריד ממנה את המעפילים היא נתקלה בהתנגדות נמרצת ותקיפה. ההתנגדות התחזקה בעיקר לאחר שמעפיל בשם אייזיק רזונבאום, אשר סירב ללכת עם החיילים, נזרק בידיהם מסולם ונהרג. ניסיון נוסף מצד הצבא לעלות על האנייה נכשל אף הוא לאחר שהמעפילים רגמו את הצבא בכל הבא ליד. הצבא התחיל לירות מעל לראשיהם של העולים ולאחר שגם זה לא עזר, התחילו להשתמש בפצצות מדמיעות שבחלקן נתפסו בידי העולים והוחזרו אל החיילים. רק בפעם השלישית הצליחו כשלושים חיילים מצוידים במקלות ובברזלים לעלות על האנייה תוך התנגדות עזה מצד המעפילים. מעפילים מספר קפצו למים, ביניהם נשים עם תינוקותיהן בידיהן... סרג'נט

צבא מזרק בידי מעפילים הימה וכנראה טבע.... 45 עולים לא היו מסוגלים, לדעת השלטונות, להמשיך בנסיעתם, בחלקם פצועים ובחלקם חולים.... נציגי המשטרה אמרו בשיחות טלפוניות שבשום מקרה לא היתה עוד התנגדות כזו והיו מופתעים מהתנגדות זו".

אכן ההתנגדות היתה תקיפה ביותר וזאת בזכות ההתארגנות וההכנות המוקדמות. בסופו של דבר גורשו נוסעי 'כנסת ישראל' ו"הקדושה", וב-1 בדצמבר הגיעו לקפריסין לשהות ממושכת עד לספטמבר 1947.